

szövetség A JÖVŐÉRT

KOLOZSVÁRI KONGRESSZUS
2019. FEBRUÁR 22-23.

VITAINDÍTÓ ERDÉLY JÖVŐJÉRŐL

Kolozsvár, 2019

Van jövő Erdélyben! És van erdélyi magyar jövő. Ezért hosszú távra tervezünk.

2018-ban, a centenárium évében arra tekintettünk vissza, hogy miként alakult közösségünk sorsa az elmúlt 100 esztendőben. Ma, 2019-ben a jövőbe kell néznünk, és azon munkálkodnunk, hogy az elkövetkező évtizedekben identitásunkat megőrizve gyarapodni tudjunk. Tavaly vita volt a múltról, és arról, hogy mit ígértek mások nekünk 100 éve. Idén legyen vita a jövőről, és arról, hogy mit ajánlunk saját közösségünknek.

Annak érdekében, hogy megállapodjunk közös erdélyi jövőnk alapvonalaiban, ez év tavaszán elindítjuk az Erdélyi konzultáció 2.0-t. A következőkben ennek vitaanyagát szeretnénk az Olvasó figyelmébe ajánlani, melyet az RMDSZ szakpolitikusai tucatnyi szakértő bevonásával állítottak össze. Mint minden vitairat, ez sem nevezhető sem teljesnek, sem befejezettnek. Feladata mindössze annyi, hogy kijelölje a vita kereteit és kiindulópontjait.

Alapvetések

Célunk továbbra is a teljes értékű erdélyi magyar társadalom megteremtése, ennek keretében kell újrafogalmaznunk, kitalálnunk a XXI. századi Erdélyt, annak magyar közösségét. Két fontos alapelv, irány szerint kívánunk építkezni, politizálni a jövőben. Az egyik az erdélyiség, a másik a versenyképesség.

Az eljövendő évtizedek Erdélye egyre inkább kiszabadul a centralista törekvések hálójából, megtalálja saját hangját, és mind gazdasági, mind pedig kulturális téren erőteljesen fejlődik. Hisszük azt, hogy ebben az erdélyi románok is érdekeltek.

Pragmatikus transzilvanizmusra van szükség. Erdély és a magyar közösség sikere érdekében azokat az eszközöket célszerű előtérbe helyeznünk, amelyek eredményt hoznak. Ennek a gondolkodásnak ki kell terjednie a parlamenti és önkormányzati munkán túl minden olyan lehetséges szövetségesre – erdélyi román politikusokra, magyar és román szakmai szervezetekre, értelmiségi körökre, kulturális és médiaintézményekre – akik hasonlóképpen látják a régió fejlődését.

Alapvető célunk az, hogy az erdélyi magyar közösség gazdasági és társadalmi szempontból felzárkózzon, összpontosítson a XXI. század húzóágazataira, ezáltal az erdélyi román társadalom egyenrangú partnerévé váljon. Az erdélyi magyarok versenyképességét növelnünk kell, mind Erdélyben, mind Romániában, mind Európában.

Tudatában vagyunk annak, hogy az erdélyi magyarok társadalmi helyzete és gazdasági ereje sok tekintetben elmarad a többségi nemzet tagjaihoz képest. Versenyhátrányunk

kialakulásában döntő szerepet játszott az elmúlt 100 év Erdély-ellenes politikája, a magyar közösséget célzó, politikailag intézményesített diszkrimináció. Ma legfőbb okát a jelentős regionális egyenlőtlenségek képezik, egy olyan térszerkezetben, ahol a magyarok többsége a kevésbé fejlett, periférikus régiókban koncentrálódik Erdélyben. Ebből kitörni egyrészt az egyenlőtlenségek csökkentése, a magyarlakta régiók gazdasági megerősítése, másrészt pedig az oktatási hálózatunk hatékonyságának növelése, a minőségi képzés biztosítása révén lehetséges. Egy olyan erdélyi magyar társadalmat vizionálunk, amelynek fejben erős – versenyképes, innovatív, alkotó, sikeres –, ugyanakkor magyarságukra, erdélyiségükre büszke tagjai vannak.

Az RMDSZ az elmúlt harminc évben sok fronton harcolt a kisebbségi jogok kivívása és megvédése, a magyarlakta régiók gazdasági megerősítése, az erdélyi magyar társadalom intézményrendszerének visszaállítása, bővítése és konszolidációja érdekében.

Alapításkori céljaink változatlanok, ugyanakkor szükségesnek tartjuk néhány területen a hangsúlyok áthelyezését, a prioritások megrajzolását. Hat központi területre kívánunk nagyobb hangsúlyt fektetni középtávon: XXI. századi Erdély, versenyképes gazdaság, minőségi oktatás, bővített jogvédelem, társadalmi és szervezeti szolidaritás, átértékelt magyar–román párbeszéd.

A XXI. századi Erdély

Ki kell találnunk a XXI. század Erdélyét, annak magyar társadalmát. Végig kell gondolnunk, hogy a nemzeti identitásunk megőrzése és továbbadása mellett hogyan lehetünk sikeresek romániai magyarként. A jövő tekintetében közösen kidolgozott, új társadalmi konszenzust kell kialakítanunk, amely a közjó újrafogalmazásával egy megújított társadalmi szerződés alapja lehet.

Szembe kell néznünk azzal, hogy a '89 után felnövő generációk más viszonyrendszerben gondolkoznak jövőjükéről, az újragondolt jövőképeknek elsősorban az ő kérdéseikre kell választ adnia. A közösen kialakított jövő érdekében társadalmi részvételre, összefogásra, valamint a civil társadalommal és az egyházakkal szorosabb együttműködésre van szükség. Ennek intézményi kerete elsősorban az önkormányzatok és az alapítványi, egyesületi világ.

Versenyképes gazdaság

Erdély és az erdélyi magyarok gazdasági megerősödése elsőrendű fontosságú. Etnopolitikai törekvéseink nem korlátozódhatnak a kisebbségi jogok védelmére, hiszen közösségünk

megmaradása és fejlődése a mai körülmények között nagymértékben gazdasági kérdés.

Védekezés mellett többet kell építkeznünk. Közösségünk tagjai kiszámítható jövőt, növekvő életszínvonalat remélnek. Az új nemzedékek szempontjából ez a kérdés még sürgetőbb. Románia a demográfiai összeomlás felé közeledik, ennek oka a fiatal, az aktív lakosság nagyfokú migrációjában keresendő. Közösségünket is jelentős mértékben érinti ez a folyamat, és ennek alapvetően gazdasági okai vannak. A magyarlakta régiók gazdasági megerősödését, a jobban fizető munkahelyeket, a beruházásokat, az infrastruktúra fejlesztését tekintjük elsődleges feladatunknak.

Minőségi oktatás

Közösségünk versenyképessége a megszerzett tudás és készségek szintjétől függ. A magyar oktatási hálózat kiépítését egyik legfontosabb eredményünknek tartjuk, és továbbra is kihívást és sok munkát jelent, hogy minden magyar gyermek számára megteremtjük a magyar nyelvű tanulás lehetőségét.

Ezzel párhuzamosan viszont nagyobb figyelmet kell szentelnünk a képzés színvonalára és a román nyelv elsajátítására. Ennek többféle eszköze áll rendelkezésünkre: a magyar pedagógusok és intézményvezetők támogatása, a magyar pedagógusok képzése és továbbképzése, minőségbiztosítási eljárások bevezetése, az oktatási infrastruktúra javítása, iskoláink presztízsének növelése.

A fiatalok médiafogyasztási szokásainak átalakulása háttérbe szorítja az eddig is alacsony szintű román nyelvű tartalmat, ezért a közoktatásban a román nyelv oktatása meghatározóvá válik, hiszen a pályakezdők munkaerő-piaci pozícióit a román nyelv ismerete döntő mértékben befolyásolja. Kiemelten fontosnak tartjuk a szakoktatás újraszervezését, ezen belül a cégek bevonását a gyakorlati képzésbe, hiszen az automatizálás és a robottechnika térnyerése radikálisan csökkentette a szakképesítés nélküli munkahelyek számát.

Bővített jogvédelem

Az elmúlt években kisebbségvédelmi kérdésekben részleges eredményeket értünk el. A törvényi feltételeket kis, vagy korlátozott mértékben sikerült tovább bővítenünk, viszont a szerzett jogok csorbítását meg tudtuk akadályozni. Gondot inkább az okoz, hogy jogaink jelentős részét nehezen vagy csak részlegesen tudjuk gyakorlatba ültetni. A hatalom stratégiát váltott: szerzett jogaink gyakorlását nem a törvényhozásban, hanem a bűnüldözés-igazságszolgáltatás útján akarja visszavonni.

Kisebbségpolitikai törekvéseinkről a továbbiakban sem mondunk le. Fel kell ismernünk, hogy a parlament ma már nem lehet kizárólagos tere az érdekérvényesítésnek. Egy több lábon álló rendszerre, és a bátor lépések politikájára lesz szükségünk ahhoz, hogy túllépjünk a jelenlegi kereteken. Önkormányzatainknak, szakmai és civil szervezeteknek, állampolgári kezdeményezéseknek nagyobb teret kell biztosítanunk a kisebbségi jogok védelmében. És nagyobb teret szánunk az Európai Uniónak is ebben a kérdésben – bízunk abban, hogy a Minority SafePack-kel új utat tudunk nyitni az európai szintű kisebbségvédelemben.

Magyar–román párbeszéd

A román és a magyar társadalom közötti párhuzamosság jelentősen mélyült az elmúlt időszakban. Ez egy természetes folyamat, viszont új kihívások elé állít. A társadalmi párbeszéd megfeneklett, a korábbi, alapvetően informális kapcsolatok már nem elégségesek közös dolgaink átbeszélésére. Fel kell ismernünk, hogy új eszközökre és új felületekre van szükség.

Ma úgy tűnik, hogy a politikai térben elérhető eredmények szűkösek. A párbeszéd új fórumait kell kialakítanunk társadalmi és intézményi szinten, arra kell ösztönöznünk önkormányzatainkat, egyetemeinket, gazdasági, szakmai és civil szervezeteinket, hogy keressék és alakítsák ki azokat a formális kereteket és programokat, amelyek lehetőséget teremtenek a többségi társadalom felé közvetíteni elvárásainkat, problémáinkat. Alapvető célunk az egymás iránti bizalom növelése és a kölcsönös előítéletek csökkentése.

Verseny és szolidaritás

Versenyképes társadalmat akarunk építeni. Meggyőződésünk, hogy a verseny előre visz, és van helye a rivalizálásnak a közösségen belül is. Természetes az, ha régiók, önkormányzatok, iskolák, kulturális vagy médiainstítúciók összemérik erejüket, teljesítményüket. Ugyanakkor nem szabad megfélemlenünk a társadalmi szintű felelősségről közösségünk iránt.

Ki kell alakítanunk a verseny etikáját, kultúráját és szabályait. Oda kell figyelni, hogy ne tévesszenek meg kívülről érkező hatások, amelyek mesterségesen akarnak versenyhelyzetet vagy annak látszatát kreálni. Vitázás mellett gondolkodjunk is. Egymásra vagyunk utalva és rivalizálásunk semmilyen esetben sem írhatja fölül legfőbb célunk szolgálatát, az erdélyi magyar társadalom jólétét, fejlődését. Szolidaritásra legalább akkora szükségünk van ma, mint a versenyre. A közösségben, de a Szövetségben is.

Gazdaság

Fejlődő közösségeket, gyarapodó családokat, létbiztonságot közösségünk minden egyes tagjának, több esélyt a fiataloknak, megbecsülést időseinknek, javuló életkörülményeket a vidéken és modernizációt a városokban élők számára: az RMDSZ gazdaságpolitikája az erdélyi magyar közösség jobb jövőjének a szolgálatában áll.

Az RMDSZ válasza a gazdasági kihívásokra a korszerű, huszonegyedik századi szociális piacgazdaság kiteljesítése. Az emberek és a családok szolgálatába állítjuk a gazdaságot. Az európai kihívásokra erdélyi válaszokat adunk, a gazdaságban ezek a fenntartható versenyképesség, valamint a szociális felelősségvállalással szabályozott piaci verseny.

Az utóbbi években számos kedvező gazdasági folyamatnak vagyunk tanúi Erdélyben. A szülőföld láthatóan fejlődött, elsősorban az uniós támogatásoknak köszönhetően: az európai pályázatokból történő fejlesztések a gazdák, vállalkozók, fiatalok előtt korábban nem elérhető lehetőségeket nyitottak meg. Szépültek településeink, fejlődtek közösségeink, nőtt a családok életszínvonala, mindez az EU gazdasági hozadéka.

Az érme másik oldalát is látni kell: túl sokan vannak azok, akiket az elmúlt évtized gazdasági válsága hátrányosan érintett. Az RMDSZ vallja: senkit nem hagyunk hátra! A piacok szabad működését szociális és környezetvédelmi szempontból szabályozni kell, gondoskodó és hosszú távlatokban gondolkodó társadalmat kell építenünk a szülőföldön.

Vissza kell adnunk a fiataloknak a jövőbe vetett reménységet. Fel kell szabadítanunk az egyéni és közösségi kibontakozás és a felemelkedés lehetőségeit Erdélyben, a mi szülőföldünkön. Az erős, **versenyképes középosztály** a gazdasági fejlődés és a sikeres jövő kulcsa. Támogatjuk a becsületes munkavállalást és ösztönözzük az egészséges, bátor vállalkozói szellemet a fiatalok körében. Esélyt fogunk biztosítani a fiataloknak a szülőföldön való kiteljesedésre, a szakmai vagy üzleti sikerre és a biztonságos jövőre.

Az RMDSZ a dinamikus és egyben közép- és hosszútávon következetes gazdaságpolitika híve, amely megfelel a fenntarthatóság követelményeinek. Prioritásaink a korszerű technológiákra épülő újraparaszítás, az infrastruktúra bővítése, az agrárium és a turizmus. A negyedik ipari forradalom követelményei a gazdaságban, az oktatásban és a szakmai képzések rendszerében, valamint a versenyképesség növelését célzó törekvéseinkben egyaránt figyelembe kell vennünk.

A **negyedik ipari forradalom** idején a digitalizáció meghatározza a gazdasági folyamatokat, a munka jövőjét, és hosszú távon átalakítja a teljes társadalmi berendezkedést. Információs hálózatba kapcsolódnak a fizikai gépek és tárgyak, a gazdaság egy új információs rendszerbe integrálódik. Erdély, Románia és Európa számára egyaránt esély és lehetőség a kibontakozásra és a huszonegyedik század kihívásainak a saját javunkra való kihasználására.

Átlátható állami költségvetés és kiszámítható adópolitika

Szorgalmazzuk az állami költségvetés szerkezeti átalakítását és a többéves költségvetési tervezés megerősítését, az átláthatóság javítását.

Az RMDSZ javasolja a helyi és megyei költségvetések finanszírozásának jelentős emelését, a helyben maradó adóforrások számának növelését, valamint a helyi és megyei önkormányzatok decentralizált feladatainak megfelelő finanszírozását.

A Szövetség támogatja az **adópolitika** stabilitását, kiszámíthatóságát és egyszerűsítését, valamint az egykulcsos jövedelem- és nyereségadó rendszerének megtartását középtávon, egy gyarapodó, jövőjét a szülőföldön tervező aktív középosztály megerősödését tartva szem előtt.

Javasoljuk bizonyos központi adók **helyi adókká** történő átalakítását, ezáltal javítva a központi költségvetés és az önkormányzatok költségvetési gazdálkodását, és növelve az adómorált. A mikrovállalkozásoknak, valamint a kis- és középvállalatoknak biztosítani kell a nyereség vagy a forgalom utáni adózási forma szabad választását.

Az RMDSZ átfogó adócsomagot dolgoz ki, amelyet benyújtunk a parlamentnek. Alapelveink a kiszámíthatóság és biztonság a családoknak és vállalkozóknak, valamint a településeknek.

Decentralizáció és a szolgáltató állam

Folytatni kell a decentralizációt, csökkenteni kell a mindent ellepő, nyomasztó bürokráciát. Az állampolgárnak ügyfélként nem az eljárások elszenvedőjének, hanem ezek kedvezményezettjének kell lennie. A vállalkozók és vállalkozások életében az engedélyeztetési eljárás ne akadály, hanem támasz legyen. A kormányzati és önkormányzati szféra hatékonysága a gazdasági versenyképesség alapvető követelménye.

Paradigmaváltás szükséges az állami felügyelet minden területén. A **szolgáltató állam** kötelessége stabil, korrekt, átlátható és méltányos felügyeleti rendszerek kialakítása és működtetése. Erősíteni kell az ellenőrzések prevenciós jellegét, emiatt stabil eljárásokat és büntetés-megelőzési programokat kell kidolgozni minden ellenőrzésnek alávetett területen. Szorgalmazzuk az eljárások egységes alkalmazását minden közigazgatási egységben és minden hivatalban, valamint a jó gyakorlatok átvételét a hatékonyság növelése érdekében.

Szükséges és sürgős a közszolgáltatások átfogó és összekapcsolt rendszerben történő informatizálása. Halaszthatatlan az állampolgárok, a vállalkozások és az adóhivatalok informatikai rendszerének megteremtése, az adózási kötelezettségek közvetlen **online fizetési** mechanizmusának általánosítása, egyszerűsítése és a velejáró költségek csökkentése. Az eljárások egyszerűsítése, stabilitása és az adózási kötelezettségek befizetési módjának bürokráciamentesítése az adóbefizetések növekedéséhez és az adócsalás visszaszorításához vezet.

Sikeres és versenyképes helyi vállalkozások

A helyi gazdaság versenyképes és fenntartható fejlődést biztosító központjai a helyi együttműködés háromszögére épülnek: az önkormányzat, az üzleti szféra és az oktatási intézmények együtt kell hogy tervezzék a település vagy a kisrégió jövőjét.

Ebben a modellben az üzleti szféra érdekképviseleti szervezetei, a vállalkozók és a termelők szövetségei összesítik a reál gazdaság közép- és hosszútávú terveit, az oktatás a piacra készít fel, értékes és értékesíthető képességekkel látva el a fiatal generációt, az önkormányzatok pedig vállalják a szervező, a szolgáltató, közösségi összefogást elősegítő és a helyi érdekeket érvényesítő szerepet.

Az üzleti szférában a versenyképesség követelményei olyan általános mentalitásváltást feltételeznek, amely a vállalatokat innovatív, profitorientált, de egyben felelősségteljes tevékenységre készíteti. Három évtizeddel a rendszerváltás után elérkezett a generációváltás korszaka az erdélyi magyar vállalkozói szférában.

Tudatosítanunk kell a fiatalok és a nők vállalkozói képességeinek fontosságát, hatékonyabban és célzott támogatási rendszerekkel kell ösztönözni a fiatal vállalkozókat, fiatal gazdákat és a vállalkozó nőket. A start-up programok és az inkubátorházak támogatását after-start és mentorálási programok finanszírozásával kell kiegészíteni, ezáltal a kisvállalkozások megerősödnek, elhelyezkednek a piacon és gyarapítják a helyi gazdaságot, új munkahelyek létrehozásával növelik a foglalkoztatottságot.

A kis- és középvállalkozások **üzleti versenyképességének** emelése erdélyi stratégiai érdek. Össze kell hangolni az állami támogatások és az uniós programok célkitűzéseit, plusz esélyt biztosítva ezáltal a működő vállalkozásoknak. A vidéki gazdaság fellendítésének céljából szorgalmazzuk a vissza nem térítendő állami támogatást biztosító programokat helyi érdekeltségű élelmiszerfeldolgozó üzemek és borászati üzemek létrehozására, vagy a létezők tevékenységének bővítésére.

Megfelelően felkészült közép- és felsőfokú **szakemberek képzése** alapvető fontosságú a helyi gazdaság fejlődésének szempontjából. A fiatalok szülőföldön maradásának feltétele, hogy olyan szakmát kapjanak a kezükbe, amellyel itthon is jól tudnak boldogulni.

Bővíteni kell a magyar nyelvű felsőfokú agrárszakember-képzést, a szakközépiskolai rendszerben a mezőgazdasági gépészek, míg a szaklíceumi képzés keretében a mezőgazdasági gépésztechnikusok képzésének beindítását a komplex, számítógépes programmal vezérelt mezőgazdasági gépek kezelésére és karbantartására.

Fontos olyan pályázati rendszerek kialakítása, amelyek által szakképzési projektekhez kapcsolódó stratégiai partnerségek szerezhetnek támogatást. Újra kell értékelni a tapasztalatcserével gazdagított duális oktatás szerepét a helyi vállalkozásokkal való egyeztetett tervezés követelményeinek teljesítésével.

Energiabiztonság és fenntarthatóság az energetikai ágazatban

Az RMDSZ prioritásai az energetikában az energiaellátás biztonsága a lakosság és a gazdaság számára, az energiahatékonyság javítása, a megújuló energiaforrások fejlesztése, a kutatás és az innováció serkentése, összhangban az EU energiapolitikájának fő irányelveivel.

Prioritásként kezeljük az **országos energiastratégia** véglegesítését és törvénybe ültetését. Szorgalmazzuk az energiapiac átlátható és kiszámítható szabályozását, támogatjuk az energiahatékonyságot növelő projektek és beruházások megfelelő finanszírozását saját és uniós forrásokból. Támogatjuk az új technológiák bevezetését, mind a megújuló energiaforrások, mind pedig a fenntartható fosszilis tüzelőanyagok esetében.

Tekintettel a villamosenergia árának, valamint a különböző új technológiák telepítési költségeinek alakulására, támogatjuk a **megújuló energiák**, különösen a napenergia termelésének és értékesítésének a támogatását egyéni fogyasztók, valamint kis- és középvállalkozások esetében. Ehhez egyszerűsíteni kell a hálózathoz való csatlakozás, valamint az éves elszámolás feltételeit.

Folytatjuk az EU integrációt

Több mint tíz éve csatlakoztunk az Európai Unióhoz, az integráció két fontos lépése viszont még mindig előttünk áll.

Az RMDSZ támogatja Románia mielőbbi csatlakozását a **schengeni övezethez**, amelynek feltételeit már 2011-ben teljesítette az ország. Számunkra gazdasági és egyben közösségi célkitűzés a schengeni csatlakozás, kiemelten a nyugati határ menti magyar közösségek esetében, ahol az országokon átívelő együttműködés gazdasági és kereskedelmi dimenziója új lendületet kap a határok légiesítésének következményeként. A schengeni csatlakozás halasztása minden egyes nap pénzbeli veszteséget jelent a külkereskedelem területén, de a fogyasztóknak is, hiszen ők fizetik meg a termékek és szolgáltatások árába beépített magasabb szállítási és kezelési költségeket.

Továbbra is támogatjuk az európai közös fizetőeszköz, az **euró bevezetését** Romániában az ország EU-integrációjának másik fontos célkitűzéseként, amelyet a csatlakozáskor felvállaltunk. Az RMDSZ középtávon látja megvalósítandónak az euróövezethez való csatlakozást akkor, amikor a reál- és nominális konvergencia kritériumai teljesülnek, és az euró bevezetése mind a gazdaság, mind pedig az állampolgárok számára előnyt jelent. Az euró használatára való áttérés által megszűnik a nemzeti valuta piaci ingadozásából származó árfolyamkockázat, eltűnnek az árfolyam-ingadozások, csökken az ország spekulatív árfolyamváltozásokkal szembeni sérülékenysége, megszűnik a nemzeti valuta tranzakciós költsége, és lehetővé válik a kamatszintek konvergenciája.

Digitális jövőkép

A nemzeti, gazdasági és társadalmi fejlődés egyik legfontosabb alappillére a digitalizáció. Egy modern államnak támogatnia kell, és aktívan részt kell vennie az ország digitalizációjában.

A román közigazgatás jelenleg is kínál digitális szolgáltatásokat állampolgárainak és a működő vállalkozásoknak, ám ez nem elégséges. Ahhoz, hogy a mostani digitális káoszról egy jól működő digitális állam legyen, számos egyéb feladatot is el kell végezni.

2018-ban, Romániában a közszolgáltatások közel 25%-a volt elérhető online, amely a legalacsonyabb digitalizációs szint az Európai Unióban. Ugyancsak utolsó helyezést ért el Románia a Digitális Gazdaság és Társadalom Indexe (DESI) alapján, amellyel az EU a tagállamok digitális fejlettségét méri.

A gazdaság digitalizációja és a polgárok digitális készségének szintje alacsony, viszont a háztartások 44%-ában szupergyors internetkapcsolat van, ami a második legmagasabb az EU-ban. Sajnos, a vidéki települések esetében még mindig nagy a lemaradás a szélessávú internetkapcsolat terén. Az IT- és távközlési szektor 6-7%-kal járul hozzá a GDP-hez, és a digitális vállalkozások fejlődnek, főleg a bukaresti és kolozsvári központokban. Számos külföldi IT-beruházás jön létre az ország több városában. Az romániai internetfelhasználók főleg közösségi hálózatok elérésére és videóhívások lebonyolítására használják az internetet, és csak kevesen online vásárlásra vagy bankolásra. A közigazgatási eljárásban az állampolgárok 80 százaléka online nyújtja be űrlapját, ezzel Románia a hetedik helyezést éri el az Unióban.

A fenti adatok azt mutatják, hogy a legtöbb téren nagy a lemaradás a többi tagállamhoz képest, de van néhány fejlettebb terület, amelyekre támaszkodva ugrásszerű fejlődést lehetne elérni néhány év alatt. Ehhez viszont a következő intézkedések szükségesek:

- 1. Átfogó digitális stratégia kialakítása, pontos célok kitűzése** – egy egyszerű, de átfogó jövőképre van szükség, amely a célok elérése érdekében összehangolja az állami intézmények prioritásait, érdekeit és képességeit. Egy ilyen vízió kialakításánál két alapelvet kell figyelembe venni:
 - a. egyszeri adatbekérés elve – ha egy állami intézmény egyszer már bekért egy adatot vagy dokumentumot, azt még egyszer ne tehesse meg. Ugyanakkor egy állami intézmény által kiadott adatot vagy dokumentumot más intézmény ne kérhessen be az állampolgártól;
 - b. egy adat egy helyen – egy állampolgárral vagy céggel kapcsolatos adat ne szerepelhessen több helyen, és mindig világos legyen, hogy egyes adatok esetében hol van az információ forrása.

2. **Közös infokommunikációs platform létrehozása** – ez a fontos infrastrukturális elem lehetővé teszi az elektronikus azonosítást (egyfajta **digitális állampolgárság**), az online szolgáltatások egységes elérését és az intézmények közötti hatékony adatcserét. Fontos, hogy a lehető legrövidebb időn belül létrehozzuk az állampolgárok elektronikus identitását, amellyel egy központi portálon keresztül minden működő digitális szolgáltatást elérhetnek.
3. **Technikai szabványok definiálása** – a fenti célok eléréséhez feltétlenül szükséges, hogy a jövőbeli fejlesztések előre egyeztetett szabványok alapján történjenek.
4. **A jogszabályok megfelelő módosítása** – a digitalizáció a szolgáltatások és belső folyamatok átalakítását is jelenti. Ehhez feltétlenül szükséges, hogy a jogszabályokat folyamatosan úgy igazítsuk, hogy azok támogassák a technológiai fejlődést. Ugyanakkor bizonyos változások csak törvényi előírás alapján történhetnek meg.
5. **Az IT-szektor, illetve a vállalkozások digitalizációjának további támogatása** – az IT-szektornak a jövőben is nagy fejlődési potenciálja van, ezért a nemzeti gazdaság szempontjából célszerű ennek az ágazatnak a támogatása. Fontos, hogy a vállalkozások szintjén is előtérbe kerüljön a digitalizáció. Különös figyelmet kell fordítani az innovatív start-up cégekre, amelyek megoldásokat kínálhatnak a közigazgatásnak és vállalkozásoknak a mesterséges intelligencia, automatizálás, okos megoldások, „big data”, IoT, blokklánc technológiák területén.

Modern agrárium, fejlődő vidék

A vidéki települések nagyot fejlődtek az elmúlt évtizedben, első sorban az európai Közös Agrárpolitika által biztosított támogatások révén. Száz év után gazdáinktól végre nem elvesznek, hanem ők kapnak támogatást, hogy földet műveljenek, állatot tartsanak. A területalapú támogatásból a legkisebb falu is legalább 300 ezer eurót kap évente, míg a nagyobb községekbe 3,5 millió eurónyi támogatás is érkezik, ez mind a gazdálkodás fenntarthatóságát és a vidéken élő családok jólétét szolgálja. Mindezek mellett a vidékfejlesztési pályázatokból korszerűsítettek, megújultak a gépparkok, javult a mezőgazdasági infrastruktúra.

Románia területének 60%-a, mintegy 13 millió hektár mezőgazdasági terület, amelyből 9 millió hektár áll művelés alatt, és ezzel az ország EU viszonylatban a második helyen áll. Az arány hasonló Erdélyre vetítve is, hozzáteve, hogy Erdélyben jelentős felület rendelkezik a kiemelten minőségi termőföld kategória minősítéssel, ezzel is alkalmassá téve a régiót a minőségi élelmiszergyártás területén vezető pozíció megszerzésére.

Az ország és az erdélyi régióknak is pozitív az export mérlege, ami a gabona, az élőállat és a dohánytermékek kereskedelmét illeti, de kiemelkedően sokat importálunk zöldség- és gyümölcsből, feldolgozott hústermékekből, tejtermékekből és italokból. Mindez azt mutatja, hogy nyersanyag előállítására kiemelkedően alkalmas területekkel rendelkezünk, de a hatékony feldolgozóipar hiánya és a koncepció nélküli termelés versenyképtelenné teszi az ágazatot az európai vagy a világpiacon.

A mezőgazdaság mára már **iparosított gazdasági ágazat**, amely 2050-re várhatóan 50 %-al fog növekedni, tehát nem szabad sem Romániának sem Erdélynek elszalasztania azt a lehetőséget, hogy környezeti adottságait kihasználva, hatékony és meghatározó szereplője legyen ennek a versenynek. A következő évtizedekben az egyik legnagyobb globális politikai kihívás a termőföldek ésszerű kihasználása, és a hatékony élelmiszergyártás és elosztás koncepciójának megteremtése.

Ennek egyik fontos eszköze az integrált mezőgazdasági egységek létrehozása, amelyek a **fenntartható fejlődés** elve alapján, de a hatékonyság növelésével működnek. Az erdélyi mezőgazdasági vállalkozások akkor fognak meghatározó szerepet betölteni a következő időszakban, ha a technológiai fejlesztések végrehajtásával piacképesé és versenyképesé válnak.

Ma Erdélyben három fő tényező hátráltatja a mezőgazdasági ágazat jövedelmezőségét: az elaprózott területeken való termelés, a munkaerő hiánya és a fejlesztésekhez szükséges anyagi források (támogatások, hitelek) nehéz elérése vagy teljes hiánya.

Ezekre a problémákra adhat választ a már kidolgozott, komplex erdélyi mezőgazdasági stratégia, amely egy értéklánc megteremtésével, középtávon jelentős fejlesztést tud beindítani.

Az értéklánc egyik alapvető láncszeme a kistermelő, aki a **hagyományos családi gazdaságban** termel, ám akinek a hatékonyság növeléséhez szüksége van a géppark megújítására és a digitális mezőgazdaság előnyeinek a megismerésére, tehát szüksége van anyagi támogatásra és szakmai tanácsadásra. A termelő, mint beszállító vesz részt a következő láncszem piacképes működésében, hiszen az integrációs terv alapján létrehozott mezőgazdasági feldolgozóipari egység akkor tud versenyképes maradni a piacon, ha megbízható beszállítókkal rendelkezik. És végül az értéklánc fontos láncszeme a kereskedelem, amellyel a megtermelt és előállított áru elér a végső fogyasztóhoz.

Ahhoz, hogy jó minőségű, helyben megtermelt élelmiszeripari termékeket tegyünk elérhetővé az erdélyi fogyasztó számára és nemcsak, szükséges egy egységes gazdasági tér kialakítása szükséges, amelynek keretében a piaci kereslet-kínálat törvényei szerint, de strukturált módon lehet válaszokat adni a piaci változásokra.

Az értéklánc megalkotásának alapvető feltétele, hogy az elaprózott területeken való termelés helyett a gazdák ismerjék fel a szövetkezetekbe való tömörülés gazdasági előnyeit, álljon rendelkezésre szakképzett munkaerő és könnyen elérhető, tervezhető anyagi források segítsék a mezőgazdasági ágazat **technológiai fejlesztését**. Megfelelően felkészült közép és felsőfokú végzettséggel rendelkező agrárszakemberek képzése alapvető fontosságú a régió fejlődésének szempontjából. Jelenleg agrár irányú képzést is biztosító magyar nyelvű képzés csupán néhány településen van, és ezek az iskolák is igen súlyos anyagi gondokkal küzdenek.

A cél naprakész szaktudást biztosító, akár a klasszikus duális képzés rendszerét is magába foglaló, új, **oktatási intézmények** létesítése és akkreditálása, amelyek a képzés szakszerűsége mellett a piacon jelenlévő egyre nagyobb humán erőforrás igényre is választ tudnak adni. A mezőgazdasági szakoktatás fejlesztése szociális és versenyképességi szempontból jelentős fejlődést eredményezhet az erdélyi régióban. A banki/piaci szereplők érdekeltségének megteremtésével, illetve a mezőgazdaságra vonatkozó Európai Unió és hazai jogszabályi környezet javításával további jelentős előrelépés érhető el.

Európai szinten szorgalmazzuk a KAP finanszírozásának megtartását és a területalapú támogatások további emelését. Itthon a procedúrák egyszerűsítése, a bürokrácia csökkentése és a nagyobb átláthatóság mellett tesszük le a garast. Hatékony és népszerű a helyi kezdeményezésekre épülő LEADER program, az RMDSZ javasolja, hogy emelt finanszírozásban részesüljön és nagyobb mértékben feleljen meg a helyi igényeknek. Fontosnak tartjuk a városokhoz csatolt falvak infrastrukturális fejlesztésének támogatását egy külön erre a célra létrehozott program révén, biztosítva ezáltal számukra is a felzárkózás esélyeit.

Az RMDSZ szorgalmazza az **agrárdigitalizációt**, ennek során pedig a mezőgazdasági adatmegosztást szabályozó uniós magatartási kódex alkalmazását. Bármilyen mezőgazdasági tevékenység kapcsán egy gazdaságban keletkező adatok a gazdát illetik meg, aki szabadon rendelkezhet az adatok felhasználásával kapcsolatban.

Infrastruktúra és regionális versenyképesség

Az infrastruktúra kulcsszerepet játszik a versenyképesség emelésében, legyen szó a közúti, szállítási, vasúti vagy kommunikációs infrastruktúráról, vagy éppen a technológiai és tudományos infrastruktúráról, az egészségügyről és az oktatásról. Paradoxon, de sajnálatos realitás, hogy Erdély-szerre számtalan esetben még mindig a száz évvel ezelőtt kiépített infrastruktúra a megbízhatóbb, mint az, amelyet az utóbbi évtizedekben építettek.

Az RMDSZ számára a regionális versenyképesség nem önmagáért, hanem a szülőföldön gyarapodó közösségünk jólétének, életszínvonalának és életminőségének a javítása szempontjából fontos. A versenyképesség növelése egyszersmind Erdély fejlődésének és fenntartható gazdasági növekedésének záloga is.

Jövőképünket csakis átfogó infrastrukturális fejlesztésekre alapozva valósíthatjuk meg. Kivesszük részünket a Kárpát-medencei versenyképességi tér megvalósításának a teendőiből, a szükséges fejlesztések elsődleges forrásának az uniós támogatásokat tekintjük. Irányadónak tartjuk a közép- és kelet európai kezdeményezések között a Visegrádi Együttműködést, valamint a Duna Régió stratégiáját, és szorgalmazzuk a tervek, elképzelések összehangolását regionális szinten.

Az elmúlt évtizedben a Kohéziós Politika támogatásával történt az erdélyi közberuházások nagy többsége, jelentős modernizálási és felzárkózási folyamatot indítva el. Útépítés, vízhalózat bővítése, hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése, oktatási és egészségügyi intézmények felújítása, felszereltségük javítása stb. Mindez együtt olyan méretű fejlesztéseket eredményezett, amelyek átszabják, meghatározzák településeink mai arcát. Románia költségvetéséből évtizedek alatt sem tudtuk volna megvalósítani azt, amit EU-s támogatásokból elértünk.

Mindezek ellenére Erdély közlekedési infrastruktúrája jelentősen elmarad a kívánatostól. A már folyamatban levőkön kívül az alábbiak fejlesztését tartjuk kívánatosnak:

- **Repülőterek** megépítése, fejlesztése. Célunk az, hogy bárki az otthonától egy órányi távolságra legyen egy nemzetközi repülőtértől. A brassói repülőtér megépítése, illetve a marosvásárhelyi, szatmárnémeti és nagyváradi repülőterek fejlesztése. Ehhez kapcsolódik a repülőterek vonzáskörének a növelése az erdélyi autópályák és az ezeket összekötő gyorsforgalmi utak megépítése által.
- **A fő közlekedési útvonalak** gyorsforgalmi utakká alakítása. A Székelyföldet észak-dél irányba átszelő gyorsforgalmi út megépítése. A tranzit forgalom kiterelése a településekről, terelő utak építése. A főbb megyei útvonalak országúttá való átminősítése. Az útszélesség és teherbírás növelése.
- **Vasúti infrastruktúra** fejlesztése, a vonatok átlagsebességének növelése, személyszállítás bővítése, eszközök korszerűsítése. Megteremteni a multimodális

szállítás körülményeit, közút és vasút integrálása, multimodális platformok építése, pl. Kolozsvár, Segesvár, Szászsebes.

Fontos cél a közúti **közlekedésbiztonság** növelése – a közutakon történő halálos balesetek száma ne haladja meg az 50 / 1 millió lakos számot. A közútfejlesztés mellett ennek előfeltételei:

- A főbb csomópontokat gyalogos aluljáró, -felüljáró rendszerekkel kell ellátni.
- A vasúti átkelők modernizálása
- A KRESZ módosítása

Mindezek mellett továbbra sem kielégítő az **uniós források** lehívása országos szinten. Minél nagyobb egy adott operatív program központosítása, annál rosszabb a teljesítmény. Az RMDSZ ezért javasolja a kormánynak, hogy elemezze sürgősen az operatív programok teljesítését az aktuális, 2014 – 2020 időszakban és csoportosítson át minimum kétmilliárd eurót a Regionális Operatív Program javára. Ezáltal minden megyében további ötven millió eurót lehet helyi fejlesztésre, közösségeink javára fordítani.

Szükségesnek tartjuk a megyeszékhelyek számára elkülönített fejlesztési alap mintájára a megyék számára is létrehozni egy uniós alapokból finanszírozott programot a megyei fejlesztések támogatására.

Egészségügy

Célunk az egészségben eltölthető életévek számának növelése, valamint a születéskor várható átlagos élettartam meghosszabbítása, elsősorban a romániai magyar társadalom szerkezete (iskolázottsági, javadalmazási stb.) adta egészség-egyenlőtlenségekre tekintettel. Ambíciónk, hogy minőségileg jobb szolgáltatást biztosítsunk a romániai egészségügy kereteihez képest.

Egészségbiztosítási rendszer

A szolidaritás elvére épülő kötelező egészségbiztosítási rendszer megtartása és erősítése, amely kiegészítő biztosítási rendszerrel is fejleszthető. Meghatározott keretek között támogatjuk a magán egészségbiztosítási szerepvállalók befogadását is, ha a non-profit egészségbiztosítás túlsúlyáról és annak kiemelt fejlesztéséről születik politikai döntés.

Ezen belül a regionálisan megvalósított kompetencia-meghatározás és az azzal párhuzamos informatikai fejlesztések támogatása is céljaink részét kell képezzék.

Betegségmegelőzés

Tudatosítani kell a magyar közösség tagjaiban a megelőzés megannyi pozitívumát. Olyan társadalmi-közösségi mozgalmakat támogatni és fejleszteni, amelyek egészségügyi eredményei vitathatatlanok: egészséges étkezés, testmozgás, testápolás, egészségügyi nevelés.

A kötelező szűrővizsgálatok bevezetése és azok elvégzésének szektorsemleges ártámogatása a szolgáltatásigénylés lehetőségének törvényi megteremtésével és az utólagos költségterítés biztosításával lenne megvalósítható.

Alapellátás

Az alapellátás és ezen belül a családorvosi rendszer fejlesztése kiemelt egészségpolitikai célunk.

Első lépésben olyan intézményi rendszert kell kialakítani, amely megteremti annak lehetőségét, hogy az erdélyi nagyvárosokban magyarul is beszélő egészségügyi személyzet biztosítsa közösségünk tagjai számára a megfelelő ellátást új, korszerű technológiával rendelkező járóbeteg rendelőkben.

Súlyos fenntarthatósági gondokra keresünk megoldást közép- és hosszú távon mind a humán erőforrás, mind pedig a hatásosság és költséghatékonyság szempontjainak figyelembevételével.

A romániai községek egyhatod részében nincs családorvos és a családorvosok 30 %-a tíz év múlva nyugdíjogosulttá válik. Az RMDSZ javaslatára és fenntartásával 48,3%-kal növeltük

két év alatt a költségkereteiket, de ez még mindig elmarad a szektor többi szereplőjéhez, illetve a többi EU-tagállamban erre fordított keretekhez képest.

A családorvoslás és járóbetegellátásra fordított összegek megduplázása szükséges a következő 5 évben.

Kórházi ellátás

Javítani kell a kórházi ellátás minőségét: a tisztaságot, a hotelkörülményeket, a betegekkel való bánásmódot. Ma a kórházi ellátásban és a gyógyszerpiacon a létező innovációs kezelések közel 40%-a nem elérhető. Ez súlyos méltánytalansági indexet jelent a tagállamok között a mi hátrányunkra! Azért dolgozunk, hogy ezek a méltányossági mutatók javuljanak, hiszen ennek gazdaságfejlesztő, munkaerő-biztosító jelentősége is van.

Új alapokra kell helyezni az orvos-beteg kapcsolatot, amelynek kulcsa a kölcsönös **bizalom**: enélkül szinte lehetetlen az ellátás minőségének javulása.

Ösztönözzük a civil szerveződésekben alapuló közösségi szolidaritási kezdeményezéseket (pl. Tulipán Szív), amelyek lehetővé teszik a súlyos betegségben szenvedők és társadalmi összefogásra szorulókat támogatását.

Nem szabad megijedni az újtól, hiszen az egészségügy évről-évre tovább fejlődik, mint az elmúlt századokban akár 50 év alatt. Legyen Erdély az új egészségügyi technológiák befogadó közege. A több ellátás nem mindig jelent jobb ellátást, ezért fontos, hogy a minőségi egészségügyi szolgáltatásokat előtérbe helyezzük itthon. Újítsunk, fejlesszünk folyamatosan, adjunk teret az innovációnak, hogy minőségi szolgáltatást kaphassanak közösségünk tagjai. Ami ma új, az holnap megszokott, holnapután elavult lehet. Nem mindegy, hogy mikor lesz a minőségi ellátás elérhető közösségünk tagjai számára.

Demográfiai kérdések, családtámogatás

A demográfiai folyamatok, a népesség és főként a fiatal, az aktív nemzedékek erőteljes apadása komoly kihívás elé fogja állítani Romániát az elkövetkező években. Az okok ismertek, a negatív népmozgalmi adatok és a külföldi munkavállalás, letelepedés vezetett a több milliós nagyságrendű lakosságcsökkenéshez az elmúlt két évtizedben. Ezek a folyamatok a mi közösségünket is jelentős mértékben érintik, viszont öröm az örömben, hogy az utóbbi tíz-húsz évet tekintve úgy tűnik, az erdélyi magyarok demográfiai súlya nem csökkent. A népszámlálási adatokon túl ezt mutatják a stabil beiskolázási arányok, a gyermekvállalási hajlandóság, de a magyar szavazatok aránya is ebbe az irányba mutat. Sikerült megőriznünk 6,5 százalékos országos arányunkat, a román és a magyar korstruktúra közelített egymáshoz, a mi javunkra. Lehet, hogy nem mi fogjuk a demográfiai versenyt megnyerni, de a románok még elveszíthetik. Az előrejelzések azt mutatják, hogy az elkövetkező tíz-húsz évben is egymillió feletti marad a magyar identitású lakosság Erdélyben, és sikerül megtartanunk 6 százalék feletti súlyunkat.

Fontosak a közösségen belüli arányváltozások is. Az elmúlt évtizedekben a **tömbösödés** folyamata jellemezte az erdélyi magyar térszerkezetet, ami azt jelenti, hogy Székelyföld súlya jelentősen nőtt, a partiumi tömbterületé pedig stabil maradt a magyarok belső arányának szempontjából. Az Erdélyen belüli magyar tömb régiók demográfiai kilátásai átlagon felüliek, ugyanakkor kiemelt figyelmet kell szentelni a peremterületeknek, a **szórványosodó** régióknak, ahol a magyar lakosság fogyása erőteljesebb. Alapvető cél ezeken a területeken a magyar intézményhálózat fenntartása és megerősítése.

Megmaradásunk alapfeltétele, hogy a magyar népesség számbeli csökkenését (ami Kelet-Európa minden társadalmát jellemzi) mérsékeljük. Legfőbb teendők a pozitív **családpolitikai** intézkedések támogatása, figyelembe véve azt a tényt, hogy a magyar családok körében a gyermekvállalási kedv nem marad el a többségiekhez képest, sőt a középosztálybeli családjaink számottevő rétege három vagy több gyermeket is vállalna.

Meg kell teremtenünk azokat a feltételeket, amelyek a vágyott gyermekek megszületését lehetővé teszik. Fel kell mérni, hogy az önkormányzatoknak milyen eszközeik vannak a romániai jóléti intézkedések kiemelésére (helyi adókedvezmények, árengedményes közszolgáltatások). Azt is meg kell vitatni Magyarország Kormányával, hogy az anyaországi családtámogatási rendszer mely további elemeit lehetne határon túl is megvalósítani.

A népesség csökkenésének legjelentősebb oka az **elvándorlás**, a külföldi munkavállalás. A romániai aktív korú állampolgárok mintegy egyötöde állandó jelleggel külföldön dolgozik. Ma már azt is tudjuk, a magyar fiatalok elvándorlása nem etnikai, kisebbségi jellegű kérdések miatt történik. A kiváltó okok alapvetően gazdasági jellegűek, ezért a válaszoknak is azoknak kell lenniük. Az alapvető gazdaságfejlesztési prioritásainkon túl nagyobb hangsúlyt kell fektessünk a kedvezményes lakásvásárlási, lakásépítési feltételek megteremtésére, kibővítésére.

A kivándorlás nem csupán gazdasági készletelésű. A fiatal generációk sok esetben a tudást, az élményt vagy épp a normalitást keresik szülőföldjüktől távol. A magyar emberektől sohasem állt távol a szerencsepróbálás, az új felfedezése, önmaga megmérettetése, a lehetőségek kutatása. Nekünk az a dolgunk, hogy olyan fiatal nemzedékeket neveljünk, amelyek bárhol megállják helyüket a világban, de mindig opció marad számukra a hazatérés. Ehhez kell itthon körülményeket teremtsünk.

Magyar identitású romák integrációja

Erdély magyar tömbterületein számos magyar identitású roma csoport él. Mélyebb társadalmi integrációjukért, egyéni és közösségi boldogulásukért nagyobb felelősséget kell vállalnunk. Ennek értelmében értékeik-érdekeik képviselőit teljes mértékben fel kell vállalnunk, ugyanakkor a rendelkezésünkre álló, elsősorban önkormányzati eszközökkel programokat kell megfogalmaznunk gondjaik orvoslására, társadalmi integrációjuk elősegítésére.

Az erdélyi magyar anyanyelvű **romák integrációja** a következő évtizedek megkerülhetetlen kérdése, mind demográfiai, mind pedig gazdasági és szociális szempontból. A magyar identitású romák szorosan kötődnek a magyar nyelvhez és kultúrához, etnopolitikailag pedig nem mobilizáltak, mármint nem saját etnikai szervezeteiken keresztül próbálják az érdekeiket képviselni. Ebben a kérdésben az RMDSZ proaktívan kell fellépjen, azon elitcsoportokkal való rendszeres kommunikáció révén, akik nyitottak a magyar közösséggel való együttműködésre és az abba való integrálódást tekintik hosszú távú célnak.

Ki kell dolgozni egy akciótervet a roma gyerekek iskolai beilleszkedésére vonatkozóan, hiszen a közösségi integráció csupán ezen keresztül valósítható meg, ugyanakkor a magyar iskolák fenntarthatósága számos településen ezen fog múlni a jövőben. A helyi és megyei önkormányzatok ösztöndíjakkal támogathatnák a tehetséges roma gyerekek közép- és szakiskolai tanulmányait. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemre egyeztetni lehetne speciális roma helyek létrehozását a székelyföldi karokon, a kolozsvári BBTE mintájára.

A romák integrációja szorosan összefügg a mélyszegénység kezelésének kérdésével is. Az erdélyi magyar régiókban nem csak ott vannak marginalizált közösségek, ahol romák élnek, viszont a két tényező szorosan összefügg. A mélyszegénység csökkentésének előfeltétele az egyedi, helyi szintű megoldások megkeresése, a településeken belüli egyenlőtlenségek mérséklése. Önkormányzataink feladata megbirkózni ezekkel a kihívásokkal ott, ahol a marginalizált közösség részéről tapasztalható nyitottság a fejlesztésre, fejlődésre. Ehhez szövetségi szinten politikai és szakmai támogatást fogunk nyújtani.

Oktatás

Az oktatás területén sokkal intenzívebben kell figyelni és építeni a **korai oktatásra**, a bölcsőde és óvodáskorra. Ma Románia az utolsó helyen van az EU-n belül a bölcsődei férőhelyek számát tekintve és a mai napig szinte szociális egészségügy intézményként tekint ezen intézményi keretre. El kell jutni oda, hogy az óvodák a kötelező oktatási rendszer részévé, míg a bölcsődék elérhetővé váljanak, ugyanakkor csökkenteni kell a vidék város közötti intézményi lefedettség és minőség különbséget.

A képzettséget nem lehet a szerencsére bízni. Ma Romániában az, hogy ki hova születik nagyban befolyásolja a képzettségi lehetőségeit. Világos, hogy az iskolaelhagyás magasabb a mélyszegénységben élő vidéki területeken. A közétkeztetés, délutáni oktatás általánosítása minden bizonnyal óriási lépést jelenthet mindazoknak, akik szüleik társadalmi helyzetéből kifolyólag született képességeik alatt kényszerülnek ma fejlődni a jelenlegi oktatási keretekben.

Az **esélyteremtés** nem csak a mélyszegénységben élők számára probléma, hanem a kiválóságok számára is. A szervezett, tudatos, rendszerben működő a tehetség felkutatása és gondozása kulcskérdése az erdélyi magyar társadalom versenyképességének. Igazi „tehetség radar” rendszert kell létrehozni, hogy a legeldugottabb helyen is minél korábban felismerjük a kiválóságokat és szinte azonnal olyan pályára állítsuk őket, ahol minden szempontból a legoptimálisabb fejlődést érhetik el.

Az elkövetkezendő időszak versenyképességének egyik fontos eleme a megfelelő **nyelvtudás**. A szülőföldön való megmaradáshoz szükséges alap államnyelvismereten túl a világnyelvek jelentik az igazi versenyelőnyt. Az idegennyelv-oktatás kreatív módszertani eszköztárát folyamatosan bővíteni, frissíteni kell. Bátran kell használni erre is a digitális világ eszköztárát, felkészítve erre a pedagógustársadalmat is.

A folyamatok egyértelműen egy egyre gyorsabban változó, szédületesen fejlődő világképet mutatnak. Ebben a világban a **kreativitás**, gyors alkalmazkodó készség, közösségi belső szolidaritásra épülő állóképesség mindegyike kulcskérdés. Az oktatási rendszerben alulbecsült művészeti oktatás a kreativitás, a sport és az önkéntesség és diáktársadalom önszerveződése a közösségi szolidaritás és állóképesség erősítésének, fejlődésének komoly eszközei. Támogatni, bővíteni kell az iskolákban mindent, ami a kreativitást és a szolidaritást erősíti.

A digitalizáció nyerteseivé kell tenni a magyar diákságot és a pedagógus közösséget. Iskoláinkban tudatos, egységes fejlesztéspolitikával és oktatási anyagokkal juthatunk oda, hogy generációs, közösségi ugrást érjünk el és ne csak egy két diák csúcsteljesítményének örvendjünk, hanem a magyar közösség együttesen „előzzön” ebben a kérdésben.

A digitális tereken túl ki kell alakítani magyar diákok **közösségi élményszerzésének** a tereit is. Rendszerbe kell gyűjteni a táborozási helyeket. El kell indítani egy komplex erdélyi magyar diák és egyetemi táborozási programot. Tudás, lelki, élmény, sport, művészeti, vezetőképző táborok egyaránt egy egységes rendszerbe szerveződve nyújthatnának lehetőséget arra, hogy a legjobb, legnyitottabb diákok regionális kötöttségeken túl is ismerkedjenek. A táborokon túl, a nagyvárosokban –főleg ott ahol kisebbségben vagyunk– a magyar diák és egyetemi közösségi minőségi szórakozási, időtöltési terek léte is nagyon fontos.

Több sebből is vérzik ma azon magyar diákok, egyetemisták **identitás-erősítése**, -őrzése, akik román vagy angol képzési környezetben tanulnak. Folyamatosan képződik egy ilyen réteg, nekik anyanyelvi bentlakáskörnyezetet és komoly, minőségi, hangulatos szakkollégium ajánlatot kell tenni. E környezetben előnnyé kell kovácsolni számukra a magyarságot.

Tudni kell ki, hol tud teljesíteni élete folyamán a legjobban. A pályaorientáció egyre nehezebb egy olyan században, ahol szemünk láttára halnak ki és születnek szakmák. Mindentől függetlenül azonban a készségfelismerés és a megfelelő korban elvégzett tanácsadás nagyon sok embernek depressziómentes életet biztosíthat.

Jó, felkészült, elhivatott **pedagógustársadalom** nélkül nincs sikeres jövő. A család és baráti környezetén túl a mindenkori diák számára a pedagógusi körből kerülhetnek ki a példaképek. A társadalmi megbecsülési fokon visszább csúszott oktatói pályát vissza kell helyezni a számára megfelelő helyre. A kényszerpályából ide vetődőket, a célirányos döntéssel e területre készülő tehetséges személyekkel kell váltani. A jó pedagógus a képességekben gyengébb diákból is a közösségnek hasznos egyént tud faragni.

A magyar oktatás jövőképét egy olyan rendszer jelenti, amelyben a gyerek számára nagyon korán szakember segít a tudás elsajátításában, a családi, környezeti háttér nem jelent hátrányt. A tehetség gyorsabban haladhat, a gyengébbet nem engedik leszakadni. Nyelvkészségek tekintetében versenyképes, digitalizáció használatában nyertes, közösségi szolidaritásban és élményben gazdag, mely köszönhető a szélesre alakított társadalmi és generációs hálójának is. Kreativitásával és alkalmazkodó készségével a hátrányos helyzetekből is gyorsan, sikeresen lép tovább és ebben segíti őt az is, hogy megfelelő pályán tevékenykedik erős családi és pedagógus modelleknek köszönhetően.

Kreatív osztály

A kreatív osztály meghatározás szerint minden olyan tevékenységet tartalmaz, ahol az emberi gondolkodás és kreativitás gazdasági értéket teremt. A kreatív osztályba a mérnöki, orvosi, jogi, technológiai tudományokban, a formatervezésben, az oktatásban és a művészetek területén dolgozók tartoznak. Ők azok, akiknek gazdasági szerepe az új gondolatok, új technológiák és/vagy új kreatív tartalmak létrehozása. A tudás és az információ, a megfelelő környezet jelenti a kreativitás nyersanyagát, amelynek végterméke a folyamatos és gyakorlati innováció.

A világgazdaságban a versenyképességért zajló küzdelemben minden vállalat, település, régió, ország vagy akár az Európai Unió megpróbál talpon maradni. Ebben a kontextusban ismerték fel egyre többen a kreativitáson alapuló gazdasági tevékenységek jelentőségét. A világ fejlettebb országai a korai felismerésnek és a gazdasági teljesítménynek köszönhetően szisztematikusan beszippantják a tehetségeket, a kreativitáson alapuló szakképzett munkaerőt.

Amíg térségünkben a kreatív ipar ilyen mértékben alultámogatott, és az elavult oktatási rendszer nem az egyéni kreativitás fejlődését szolgálja, addig Románia aligha lesz képes felvenni a versenyt a fejlett országokkal.

A **kreatív ökoszisztéma** és a különböző gazdasági modellek közötti kapcsolat sokkal erősebb, mint ahogy régebben gondoltuk, és ez a kapcsolat túlmutat a hagyományosnak vélt piaczgazdasági folyamatokon. Ma az Európai Unióban a kreativitáson alapuló tevékenységek nagymértékben járulnak hozzá a makrogazdasági mutatók alakulásához: nemcsak egyszerűen befolyásolják a foglalkoztatást vagy a termelést, hanem megalapozzák a technológiai innovációt és az EU hosszú távú fejlődését.

Ma a román közoktatás standardizál nem pedig az egyéni képességek és tehetségek fejlesztését helyezi előtérbe. A meghatározott tananyag követése fontosabb, mint bármely alternatív nevelési módszer, amely a tanulók kreativitását hivatott fejleszteni. Ugyanakkor vállalkozói oldalon megállapítható, hogy folyamatos a harc a kreatív szakemberekért: ma egy erdélyi vállalkozás nehezen talál jó, és egyáltalán nem talál kimagasló munkaerőt. Ebből következik, hogy az értéket teremtő munkaerőpiac felépítése és megbecsülése ma mindent felülír. Nem az a cél, hogy Erdélyben az emberek megéljenek, hanem az, hogy jól éljenek, hozzájárulva a térség versenyképességéhez.

Erdélyi viszonylatban a **kreativitáson alapuló gazdaság** megvalósításához elsődleges szemponttá válik a munkaerőpiac ütemes változásának elfogadása, az egyéni készségek módszeres fejlesztése, a tudás és információ olyan szintű átadása, amely a térség technológiai és szemléleti innovációjához vezet. Ennek egyik eszköze lehet az erdélyi Kreatív Központ létrehozása, amelynek célja egy hazai kreatív közösség építése azért, hogy kimagasló teljesítményű munkaerő-állományt biztosítsunk a térség számára.

Az első lépések már megtörténtek. Folyamatban van olyan felnőttképzések, amelyek pályaváltáson gondolkodókat képeznek át a programozás, design vagy online marketing területén. Ezt tovább fejlesztve, a képzési tematikák folyamatos bővítésével, szakképzett mentorok elhivatottságával tervezhető 2024-re az első erdélyi Kreatív Központ kapuinak megnyitása.

Annak érdekében, hogy a közoktatás hiányosságait ellensúlyozzuk, az alternatív, non-formális képzési programok biztosítása már óvodás kortól indokolt. Ezért hosszú távon a célcsoport kiterjed mindazokra, akiknek szülei úgy értékelik, hogy gyermekeik tehetsége és tudásvágya túlmutat a tanügyi rendszer által nyújtott fejlődési lehetőségeken. Alternatív, kreativitást kamatoztató oktatással, hasznosítható gyakorlati tudás átadásával tudunk jövőt építeni, a tehetségeinket megtartani és így megteremteni az exponenciális életszínvonal növekedést, mikro- és makrógazdasági fejlődést Erdélyben.

Versenyképes Székelyföld

Székelyföld erőteljes fejlesztése az elkövetkező évek, évtizedek egyik legfontosabb feladata, mind közösségi, mind gazdasági és infrastrukturális területeken. Az a célunk, hogy a székelyföldi közösség megmaradjon, megerősödjön, sikeres legyen és ennek egyik kulcsa az, ha a régió versenyképessége növekszik.

A jelenlegi politikai kontextusban azt gondoljuk, hogy régióknak maximálisan kell élnie azzal a lehetőséggel, hogy Romániából, Magyarországról és az Európai Unióból egyaránt tudunk támogatásokat szerezni. A cselekvés fő iránya azonban a székelyföldi belső kohézió intézményesítése, egy székelyföldi közös gazdasági, szociális, oktatási tér kialakítása, célunk saját erőforrásainknak a maximális kihasználása.

Infrastruktúra és gazdaság

A versenyképesség erősítésének legfontosabb eleme a régió **infrastruktúrájának** hatékony kiépítése. Az elkövetkező évek kiemelt fontosságú célja, hogy kiépüljenek a Székelyföldet körülvevő autópályák, minden irányban. Mindezekon túl azt is el kell érni, hogy elkészüljön a Székelyföldet átszelő gyorsforgalmú út, mely Sepsiszentgyörgy - Csíkszereda – Szováta - Marosvásárhely útvonalat követné, vagy pedig Szováta környékén csatlakozna a tervezett Jászvásár-Marosvásárhely autópályához. Ez a gyorsforgalmi út lenne Székelyföld közlekedési gerince, ami a belső közlekedést segítené elő, és lehetővé tenné azt, hogy mielőbb meg lehessen közelíteni a Székelyföld közelében addigra remélhetőleg felépülő autópályákat.

A légi közlekedést a marosvásárhelyi és a majdani brassói/vidombáki repterek tudják biztosítani. Fontos, hogy a Székelyföld vasúti mellékvonalain fennmaradjon a személyszállítás, gondolunk itt a Héjjasfalva-Székelyudvarhely, a Sepsiszentgyörgy-Kovácsna-Bereck, a Balázsfalva-Szováta-Parajd vonalakra.

A gazdasági infrastruktúra fejlesztésének szerves része lesz az ipari és agro-ipari parkok hálózatának létrehozatala, valamint a közbirtokosságok és szövetkezetek megerősítése, hiszen Székelyföld gazdasági fejlesztésének fontos alapja, hogy a közösségi együttműködést ösztönözzük és segítsük. Az egyik legfontosabb célkitűzés az kellene legyen, hogy minél **magasabb hozzáadott-értékű** gazdasági tevékenységek terén jöjjenek létre beruházások a Székelyföldön. Szükség van egy fejlesztési stratégiára, amely megjelölné azokat a kitörési pontokat, amelyek a kitermelő (elsősorban fa), a textil- és élelmiszeripar mellett, illetve helyett a Székelyföld iparának gerincét képezhetnék. A hozzáadott-érték növelésében fontos szerepet játszhatnak az anyaországból érkező befektetések. Ugyanakkor sajnos számolni kell azzal, hogy a munkaerőhiány egyre nagyobb problémát jelent, és ez nem valószínű, hogy a közeljövőben meg fog változni a jelenlegi demográfiai és migrációs trendek mellett.

A régió számára egyértelműen az egyik kitörési pont a **turizmus** lehet. Bár jelenleg is számottevő a székelyföldi idegenforgalom, a kiaknázatlan potenciál még jelentősebb. A román állam által támogatott fürdőturizmus komponenséről nem kell lemondani, de a fejlesztés elsősorban az anyaországból, vagy még távolabbról érkező turistákra kell összpontosítson. A legfontosabb attrakciók: fürdők, kastélyok, sípályák, kirándulás/természet, faluturizmus, jelentős potenciál lenne a konferencia-turizmusban stb.

Más gazdaságfejlesztési elemek:

- Ásványvíz kitermelése
- Erdőgazdálkodás, fafeldolgozás
- Mezőgazdaság: a **székely brandek** elsősorban mezőgazdasági termékek kapcsán alakultak ki és ez vélhetően a jövőben is így marad. Hosszú távon olyan brandekhez kellene eljutni, mint pl. a dél-tiroli alma.

Kultúra, sport

Azt gondoljuk, hogy a kultúra és a sport terén Székelyföldnek összerdélyi feladatokat kell ellátnia. Ami a kultúrát illeti: Székelyföldön jött létre az Erdélyi Művészeti Központ és az Erdélyi Gyűjtőkönyvtár, a Csíki Nemzeti Múzeum több kiállítása a régió határain is túlmutató sikernek volt mondható. További kulcsfontosságú intézményei a régióknak a Székely Nemzeti Múzeum, a Teleki Téka, a három megye néptáncegyüttesei, a nagyobb városok színházi társulatai (utóbbiak kapcsán megjegyzendő, hogy az intézménysűrűség jelentősen meghaladja a hasonló népességű román lakosságú megyékre jellemző állapotokat) stb.

Fontos lenne, hogy a kimúlt Fél-sziget fesztivál helyett intézményesüljön legalább egy olyan, ifjúsági-zenei fesztivál, amely a régió magyar fiataljai számára elérhető áron és földrajzilag viszonylag könnyen megközelíthetően biztosít szórakozási lehetőséget nyáron. Ahhoz, hogy Székelyföld a „belső anyaország” szerepét is ellássa a kultúra terén, rendszeresített támogatást kell biztosítani a legfontosabb székelyföldi színházi és egyéb kulturális társulatok fellépéséhez, turnéikhoz a Székelyföldön kívüli magyar lakta területeken is, különös tekintettel a szórványra. A Csíksomlyói búcsú UNESCO elismertetésének újra neki kell futni. Remélhetőleg Ferenc pápa látogatása jót fog tenni az ügynek.

A **versenysport** a tömegsport legjobb reklámja, ami elsősorban közösségteremtő, a közösséget megerősítő jellege szempontjából fontos. Fontos előrelépés, hogy Székelyföld az elmúlt néhány évben a labdarúgás terén is felkerült a térképre, elsősorban a Sepsi OSK, másodsorban pedig az FK Csíkszereda csapatainak köszönhetően. E sikerek elérésében kulcsfontosságú volt a közösségi összefogás és az anyaországi támogatás, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy előbbi csapat a román élvonalba emelkedjen, utóbbi pedig a regionális identitás újratermelése-erősítése szempontjából igen fontos eredményeket ért el. A sikeres sportklubok fenntartása a székelyföldi régióépítésnek is kulcseleme lehet,

a labdarúgás közösségerősítő szerepét mi sem jelzi jobban, mint e két, viszonylag fiatal csapat facebook-oldalainak követői száma.

A labdarúgáson túl a jégkorong (Csíkszereda, Gyergyó), kosárlabda (Sepsiszentgyörgy), futsal (Székelyudvarhely) stb. tekinthető sikersportnak. A versenysporton túl azonban nem szabad elhanyagolni a **tömegsportot** sem, ebből a szempontból kulcsfontosságú az új sporttelepek létesítése, illetve a meglévőknek önkormányzati tulajdonba való visszajuttatása. Fontos ugyanakkor, hogy a további befektetések a sportba a helyi hagyományok figyelembe vételével történjenek, és hogy egyfajta lokális vagy regionális multiplikátorhatást érjenek el.

A régió földrajzi adottságaiból következően a téli sportok szerepe tekinthető még igen hangsúlyosnak. A turizmus és a gazdaságfejlesztés szempontjából központi jelentőségű a sípályák és síkomplexumok építése, fejlesztése, illetve egy olyan együttműködési rendszer kialakításának ösztönzése az egyes pályák üzemeltetői között, amely a régióba látogató vendégek számára lehetővé teszi minél több pálya egységes bérlettel történő igénybe vételét. A további fejlődéshez elengedhetetlen a közlekedés fejlesztése is.

Kiemelt figyelmet igényel az alap- és középfokú **oktatás** színvonalának növelése, a szakiskolai hálózat kínálatának diverzifikálása, az after school programok elterjesztése, valamint az iskolai étkeztetés biztosítása. E téren az önkormányzatok az eddiginél hangsúlyosabb szerepet kell vállaljanak, megfontolandó továbbá a különböző szintű partnerségek kialakítása az egyházakkal és a közbirtokosságokkal.

Tekintve a minőségi felsőoktatás fontosságát, nagy figyelmet kell fordítani a székelyföldi egyetemi keretre, fejleszteni kell a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemet és újra kell gondolni a MOGYE kérdését.

A Sapientia bekapcsolása a nemzetközi oktatási és kutatási hálózatokba: ERASMUS, CEEPUS programok lehetőségeinek minél teljesebb körű kihasználása a székelyföldi karokon is, nem csak magyarországi partnerekkel.

Az önkormányzatok biztosíthatnának ösztöndíjakat külföldi egyetemeken való MA és PhD képzésekhez. Cserében véleményem szerint nem egyfajta „röghöz kötési” vagy a hazatelepülést erőltető logikát kellene megpróbálni érvényesíteni, mert az nem működik, hanem inkább a külföldön szerzett tudás valamilyen itthoni alkalmazását kellene elérni (pl. szakértői munkát, véleményezéseket stb. lehet távmunkában is végezni, vagy valamilyen tanulmányt írni stb.). Főleg gazdasági és jogi területeken volna értelme, eléggé hiányoznak azok a szakemberek, akik az autonómia gyakorlati aspektusait értelmezni tudnák.

Székelyföld autonómiája

Székelyföld jövője tekintetében az **autonómia** megkerülhetetlen kérdés. Az RMDSZ számára az egyik legnagyobb kihívást jelenti az, hogy az autonómia kérdésében konszenzust teremtsen, és világos, határozott cselekvési tervet készítsen elő ezzel kapcsolatban.

Az RMDSZ-nek ennek érdekében a továbbiakban azt kell eldöntenie, hogy az autonómiával kapcsolatosan mi lenne a prioritás: elmozdulni a (jelenlegi megyerendszer által lehetővé tett) pusztán adminisztratív jellegű kompetenciáktól és valamilyen politikai jellegű kompetenciákat is szerezni (önálló törvényhozói/végrehajtói, esetleg akár igazságszolgáltatási kompetenciák), vagy pedig először valahogy keresztülvinni a Székelyföld szimbolikus elismertetését sajátos kulturális-történelmi sajátosságokkal rendelkező régióként, még ha ehhez semmilyen konkrét többletkompetencia nem is társul (kezdetben).

Másképpen fogalmazva: háttérbe szorítható-e a Székelyföld szimbolikus régióként történő megkonstruálása valamilyen etnikailag semleges csomagolt decentralizációért cserében?

Figyelembe kell venni azt is, hogy melyikről lehetne könnyebben meggyőzni a román többséget.

Beszélnünk kell arról is, hogy mit tudunk kínálni a **székelyföldi román eliteknek**, hogyan tudnánk elképzelni az ő szerepüket egy autonómiában. Mert az ő ellenállásuk fellazítása nélkül nehezen hihető, hogy bármi is elérhető, és ehhez be kell vonni román aktorokat az autonómiáról szóló vitába. Középtávú célként ki lehetne tűzni azt, hogy 5-10 év távlatában legyenek már olyan román aktorok (lehetőleg helyi szinten is), akikkel civilizált vitákat lehet folytatni az autonómiáról, vagyis nem automatikusan a tabusítás vagy akár kriminalizálás legyen a reakciójuk. Ehhez tudatosan megtervezett és kivitelezett kommunikációs stratégiára volna szükség a többség irányába.

Kisebbségi jogvédelem, a magyar mint regionális hivatalos nyelv Székelyföldön

Sarkalatos kérdés a **jogvédelem fontossága**. Az autonómia, az autonóm intézményrendszer hiányában a jelenlegi jogrendszerben a bíróságok ellenünk dolgoznak, az igazságszolgáltatás a hatalom erős és megkérdőjelezhetetlen politikai fegyvere lett Székelyfölddel és a székelyföldi vezetőkkel, szimbólumokkal, törekvésekkel szemben. Kérdés, hogy milyen jogvédelmi hálózatot tudunk kiépíteni, hogy az ellenünk koordinált támadásokat minimalizáljuk? Tehát milyen önvédelmi rendszereket tudunk létrehozni?

A **hivatalos regionális anyanyelvhasználat** a régióban egy reális igény, mely messzemenően túlmutat pusztán a nyelvi jogok gyakorlásán. Székelyföld összes magyar vezetésű községében realitássá kell válnia annak, hogy a helyi önkormányzatoknál a lakosság teljes mértékben anyanyelvén tudjon ügyet intézni, szóban és írásban egyaránt.

Ehhez meg kell oldani az úrlapok és a fordítások problémáját, utóbbihoz forrásokat kell biztosítani.

A dekoncentrált intézmények esetében minden lehetséges eszközzel élni kell az anyanyelv-használati hiányosságok feltárása, illetve a helyzet orvoslása iránti lakossági igény felmutatása érdekében. A parlamentben a közigazgatási és egyéb szférákban (igazságszolgáltatás, egészségügy) való anyanyelvhasználat kereteinek bővítését, a részletes alkalmazási normák kidolgozása és elfogadtatását kell elérni, a jogsértésekre minden lehetséges úton orvoslatozt kell keresni (bíróságok, diszkriminációellenes tanács, ombudsman), de parlamenten kívüli eszközök igénybe vételétől sem kell feltétlenül visszariadni. E tekintetben kulcsfontosságú az RMDSZ-nek a civil jogvédő és advocacy szervezetekkel való viszonya, melynek terén együttműködésre, munkamegosztásra kell törekedni.

Az RMDSZ-nek meg kellene fontolnia, hogy a jövőben az **etnikai arány helyett az anyanyelvi arányhoz** igyekezzen kötni nyelvhasználati jogosítványokat.

Más lépések, melyek az autonómia irányába mutathatnak

A Székelyföldi városok társulása létrehozható a Nyugati Szövetség és a Moldova Fejlődik mintájára, ám fontos, hogy új tartalommal lehessen megtölteni egy ilyen együttműködést. Szintén fontos, hogy áthidaljuk a magyar pártok közötti ellentéteket, így Gyergyószentmiklós és Székelyudvarhely is vegyen részt a társulásban. De meg kell környékezni a román többségű Maroshévízet is.

Testvérvárosi kapcsolatok európai autonóm vagy autonomista régiók fontos településeivel.

Meglepő, hogy a fontosabb székely városok közül egy sem rendelkezik ilyen kapcsolattal jelenleg (a többi magyar kisebbségi régió néhány települését leszámítva). Nyilván a székelyföldi városokhoz hasonló méretű, lakosságú, lehetőleg a helyi kisebbség által többségben, vagy legalábbis jelentős arányban lakott városokkal lehetne keresni az együttműködést (pl. Dél-Tirolban Meran vagy Brixen, Ostrobothniában Vasa, különböző katalán és baszk közép- és kisvárosok stb).

Székelyföld, mint régió megjelenítése a román EU-elnökség idején – itt az RMDSZ EP képviselői, illetve a brüsszeli székelyföldi képviselői iroda kellene szervezzen programokat.

Köszönetnyilvánítás

A szerkesztők ezúton szeretnének köszönetet mondani, mindazoknak, akik az anyag összeállításában és koordinálásában részt vettek. Külön köszönettel tartozunk Antal Árpádnak, Barna Gergőnek, Benedek Zakariásnak, Benkő Erikának, Cseke Attilának, Csép Andreának, Horváth Annának, Kozma Mónikának, Lukács Lászlónak, Magyar Lórándnak, Somodi Zoltánnak, Szabó Ödönnek, Székely Istvánnak, Tánczos Barnának, Vass Leventének és Winkler Gyulának.

